

Matti Välimäki

EUROOPPALAISEN MUUTTOLIIKEPOLITIIKAN VIISI HAASTETTA

Muuttoliikerekysymykset hiertävät vuodesta toiseen Euroopan unionin jäsenmaiden välejä. Seuraavassa listaan viisi muuttoliikepolitiikan "Rubikin kuutiota", joita eurooppalaiset päättäjät ovat pyörittäneet vuosia, ja saavat sinnikkäästi jatkaa ennen ratkaisujen löytymistä.

1. Yhteinen turvapaikkajärjestelmä

EU:n yhteisen turvapaikkajärjestelmän (CEAS) luominen kiihtyi 1990-luvun lopulta lähtien, ja se jatkuu yhä. Euroopan komissio on tavoitellut viimeisten vuosien aikana laajamittaista uudistusta, jossa muokattaisiin muun muassa turvapaikkahakemuksen vastuuvaltion määrittävää Dublin-säännöstä ja määritettäisiin järjestelmä, jolla turvapaikanhakijat jakautuisivat tasaisemmin jäsenmaiden kesken.

Yhteisestä turvapaikkajärjestelmästä ja turvapaikanhakijoiden aiempaa tasaisemmasta jakautumisesta päättäminen on kuitenkin jäsenmaiden erimielisyyksien vuoksi haastavaa. Nykyinen ja edeltävä Suomen hallitus ovat olleet suurelta osin yhteisen järjestelmän puitteissa toimimisen kannalla. Samoin jäsenmaista muun muassa Saksa ja Ruotsi ovat olleet tätä mieltä. Erityisesti uscat Itä- ja Etelä-Euroopan valtiot ovat olleet varautuneempia EU:n yhteisten raamien sisällä toimimisen suhteen.

Lähikuukausina Eurooppa-neuvostossa sekä muissa jäsenmaiden valtaapitävien tapaamisissa pyritään vimmatusti löytämään kompromisseja näihin kysymyksiin.

Lisätietoa aiheesta:

Collett, Elizabeth (2018). *Turkey-Style Deals Will Not Solve the Next EU Migration Crisis*.

European Commission (2017). *Political roadmap for a sustainable migration policy*.

European Commission (2018). *Results of special Eurobarometer on integration of immigrants in the European Union*.

European Union Agency for Fundamental Rights (2018). *Migration to the EU: five persistent challenges*.

2. Blokkilutuminen ja arvot

Muuttoliikepolitiikassa erityisesti turvapaikkapolitiikan kysymykset hiertävät jäsenmaiden välejä. EU:n jakautuminen blokkeihin liittyy osaltaan tähän.

Liberaaliin demokraatiaan, oikeusvaltion ja perusoikeuksiin liittyvien instituutioiden heikentäminen Itä-Euroopan maissa, kuten Puolassa ja Unkarissa on näkynyt myös näiden valtioiden suhtautumisessa turvapaikanhakijoihin ja ulkomaalaisiin yleisesti. Itä- ja Etelä-Euroopan sekä Balkanin alueen valtiot ovat saaneet osakseen toistuvaa arvostelua turvapaikanhakijoiden vastaanotto-olosuhteista, rajaviranomaisten väkivaltaisuuksista ja perusoikeuksien toteutumattomuudesta.

Itä-länsi-erimielisyyksien lisäksi jakaantumista on tapahtunut pohjoinen-etelä-akseilla. EU:n eteläiset rajavaltiot, Italia, Kreikka ja Unkari ovat olleet suurelle osalle turvapaikanhakijoista ensimmäisiä EU-valtioita, joihin he ovat saapuneet. Nämä maat ovat toistuvasti arvostelleet muita jäsenvaltioita siitä, että ne joutuvat kantamaan muita suuremman vastuun ihmisten vastaanottamisesta.

Varsinkin vuosien 2015 ja 2016 aikana Keski- ja Pohjois-Euroopan valtiot taas arvostelivat Kreikkaa ja Italiaa muun muassa siitä, etteivät ne onnistuneet rekisteröimään kaikkia alueilleen saapuvia turvapaikanhakijoita. EU:n eteläisiä rajavaltioita pyrittiin toki myös tukemaan avustamalla rajavalvonnassa ja vastaanottopalveluiden järjestämisessä. Italiasta ja Kreikasta siirrettiin myös EU:n sisäisiin siirtoihin tuhansia turvapaikanhakijoita toisiin jäsenvaltioihin. Etelä-Euroopan maiden vastaanotto-olosuhteet ja turvapaikkahakemusten käsittely ovat Itä-Euroopan maiden tapaan saaneet jatkuvaa arvostelua osakseen.

Voi kysyä, perustuuko turvapaikanhakijoiden ja muiden maahanmuuttajien kohtelu tulevaisuudessa käytännön tasolla yhteisiin eurooppalaisiin normeihin? Viime vuosina ne eivät ole kaikilta osin perustuneet. Myös tähän kysymykseen palaataan jäsenmaiden tulevissa tapaamisissa.

3. Toiminta lähtö- ja kauttakulkumaissa

Euroopan komission muuttoliikepolitiikan tavoitteissa viitataan siirtolaisuuden juurisyihin puuttumiseen. Pyrkimyksenä kerrotaan olevan ennen muuta dokumentoimattoman ja ei-vapaehtoisen muuton vähentäminen.

Muun muassa EU:n sopimukset ja yhteistyö Pohjois-Afrikan ja Sahelin alueen valtioiden sekä Turkin kanssa ovat jatkuneet vuosia. Yhteistyöhön on lisätty miljardien arvosta EU:n varoja vuoden 2015 lisääntyneen turvapaikanhakijamäärän seurauksena. Myös yksittäiset jäsenvaltiot ovat toimineet kahdenvälisesti EU:n ulkopuolisten maiden kanssa pyrkien vaikuttamaan muuttoliikkeisiin.

Yhteistyö on ollut monimuotoista aina diplomatiasta, palautusoptimusten neuvottelusta ja lähtömaissa toteutetuista tiedotuskampanjoista rajavartioiden ja muiden viranomaisten koulutukseen. Myös kehitysyhteistyöhankkeiden ja investointien yhtenä tavoitteena tai jopa ehtona on voinut olla ihmisten muuttohalukkuuteen vaikuttaminen.

Euroopan lähialueiden sotilaalliset kriisit ja autoritaariset hallinnot ovat vuosikymmeniä ajaneet ihmisiä etsimään elinkelpoista asuinpaikkaa. Tämän lisäksi kansainvälinen eriarvoisuus, elinympäristön käyminen elinkelvottomaksi muun muassa ilmastonmuutoksen ja maaperän köyhtymisen myötä sekä väestönkasvu ja nuoren väestön lisääntyminen ennen muuta Afrikassa tulevat pitämään Eurooppaan muuttamisen potentiaalisena vaihtoehtona miljoonille ihmisille.

Tähän varautumisen lisäksi on syytä pohtia, onko yhteistyö autoritaaristen hallintojen kanssa eettisesti kestävää.

Geddes, Andrew & Scholten, Peter (2016). *The Politics of Migration & Immigration in Europe*. SAGE.

Karas, Tanja (2018). *Five migration trends to watch in 2018*.

Kingsley, Patrick (2016). *The New Odyssey. The Story of Europe's Refugee Crisis*. Guardian Faber.

4. Vapaan liikkuvuuden alue

Tavaroiden, palvelujen, pääomien ja ihmisten vapaa liikkuvuus Euroopan yhteismarkkina-alueella on ollut integraation ytimessä jo useamman vuosikymmenen. EU:n laajentuminen 2000-luvulla asetti ihmisten vapaan liikkuvuuden yhä useammin keskustelun kohteeksi, ja muun muassa unionin itälaajentumisen yhteydessä osa jäsenmaista halusi siirtymäajan ennen kuin vapaa liikkuvuus ulotettiin koskemaan uusia jäsenmaita.

Vuonna 2015 vajaa 11,3 miljoonaa EU-jäsenmaan työikäistä kansalaista asui toisessa EU-maassa. EU:n sisäiset muuttoliikkeiden suunnat ja motiivit ovat hyvin moninaisia: työn vuoksi muuttajien lisäksi perhe- tai parisuhteen, opiskelun tai miellyttävän eläkepäivien viettopaikan perässä muuttavia on miljoonia.

Vuosien 2015 ja 2016 lisääntynyt turvapaikanhakijoiden määrä sai useat EU-maat ottamaan rajatarkastukset uudelleen käyttöön. Tarkoitusta saattaa tarkastukset väliaikaisesti käyttöön, mutta niitä on pidennetty useaan otteeseen, ja tarkastuksia tehdään yhä lävällässä, Ranskassa, Ruotsissa, Saksassa ja Tanskassa. Kuinka pitkään ne jatkuvat?

EU:sta irtautumassa olevan Iso-Britannian suhteen mielenkiintoisia ovat paitsi rajaliikenne Englannin kanaalin yli ja EU:n jäsenmaiden kansalaisten tuleva asema maassa, niin myös Irlannin tasavallan ja Pohjois-Irlannin välinen raja-alue. Pohjois-Irlanti on Iso-Britannian osana irtautumassa EU:sta. Irlannin tasavallan ja Pohjois-Irlannin väliselle tulevalle EU-rajalle pystytetään todennäköisesti satoja valvontapisteitä. Onko mahdollista, että radikaalien separatisti-ryhmien rippeet iskevät niihin suhtautuessaan niihin brittiläisyyden symboleina?

5. Yhteiskuntien monimuotoistuminen jatkuu

EU:n jäsenmailla on hyvin erilaiset maahanmuuttajaväestöt ja maahanmuuton historiat, mikä määrittää osaltaan kansalaisten ja päätöksentekijöiden suhtautumista maassa asuviin ulkomaalaistaustaisiin ihmisiin.

Vaikka EU:lla onkin yhteisiä suosituksia kotoutumisen järjestämisestä, niin jäsenmaiden politiikat eroavat huomattavasti toisistaan, ja ne ovat pitkälti omachotoisia kotouttamis- ja moninaisuuspolitiikkansa organisoimisessa. Kansalaisyhteiskunta on monissa Euroopan maissa aktivoitunut muuttoliikekysymyksissä yhä vahvemmin viime vuosina. On nähty sekä ulkomaalaismyönteistä että -vastaista liikehdintää.

Eri maissa pysyvästi asuviin ulkomaalaistaustaisiin ihmisiin liittyvät kysymykset ovat kiinnostavia myös siksi, että kyseessä ovat tulevaisuuden potentiaalisesti aktiiviset kansalaiset. Seuraavina vuosikymmeninä he voivat olla esimerkiksi äänestäjiä, kansalaisaktiivisteja ja päätöksentekijöitä.

Se, löytyvätkö muualta muuttaneet ihmiset, ja heidän jälkeläisensä paikkansa, ja pystyvätkö he elämään mielekästä elämästä eurooppalaisissa yhteiskunnissa ei ole vain tämän päivän kysymys. Se voi vaikuttaa vuosikymmenien päähän, ja tätä kautta yhteiskuntien yhtenäisyyteen tulevaisuudessa.

Matti Välmäki toimii tutkijana Eduskuntatutkimuksen keskuksessa Turun yliopistossa ja viimeistelee parhaillaan suomalaisen puolueiden maahanmuutonikemysten kehitystä 1970-luvulta 2010-luvulle tarkastelevaa väitöskirjaansa. Kuva: Matti Välmäki